

ПІДХОДИ, ФОРМИ Й МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У МЕЖАХ ДИСЦИПЛІН БІОЛОГІЧНОГО БЛОКУ

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури [1–5] можна визначити основні підходи до побудови методики навчання в межах дисциплін біологічного блоку. Як методологічна основа побудови методики навчання може бути обраний особистісно-дієвий підхід, який є поєднанням двох підходів до навчання [3]. Реалізація особистісного компонента цього підходу передбачає використання технології розвивального навчання [6], в ході якого здійснюється цілеспрямований розвиток різних сфер особистості студентів, насамперед їх мотиваційної й інтелектуальної сфер.

Мета статті – розглянути підходи, форми й методи організації навчальної діяльності студентів у ході вивчення дисциплін біологічного блоку.

Розвиток мотиваційної сфери пов'язаний з формуванням у студентів позитивних навчальних мотивів: пізнавальних і професійних.

З метою активізації пізнавальних мотивів використовують елементи проблемного навчання. На лекційних заняттях це здійснюється за допомогою проблемного викладу матеріалу, що виражається в постановці перед студентами проблеми з наступним її вирішенням. На семінарських і практичних заняттях студентам пропонуються завдання проблемно-пошукового типу. Застосування таких методичних прийомів у процесі навчання зумовлює не тільки виникнення пізнавальної мотивації, а й сприяє активізації процесу мислення студентів, спрямованого на пошук й оволодіння суб'єктивно новим знанням.

Формування професійних мотивів здійснюється через професійну спрямованість кожної дисципліни біологічного циклу, коли матеріал, який вивчається, розглядається у зв'язку з майбутньою професійною діяльністю студентів в умовах освітнього закладу. Так, потрібно демонструвати студентам, що анатомо-фізіологічні знання знаходять широкий діапазон застосування у практичній діяльності шкільного психолога: при вивченні індивідуально-психологічних особливостей учнів, при визначенні причин і механізмів шкільної дезадаптації, при організації розвивальної й корекційної роботи з дітьми і підлітками. Це сприяє усвідомленню студентами важливості і необхідності біологічних знань для успішного оволодіння обраною професією, стимулює розвиток зацікавленості та бажання працювати за конкретною спеціальністю.

Розвиток інтелектуальної сфери пов'язаний з формуванням професійного мислення у студентів, самостійності й креативності розумової діяльності, оволодінням логічними операціями (аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення, систематизації), уміння виділяти проблему, формулювати висновки.

У процесі вивчення кожної дисципліни біологічного блоку на перший план висувається своє конкретне завдання. Курс “Загальна біологія з основами генетики” формує у студентів ту біологічну базу, яка є необхідною для засвоєння всіх інших курсів біологічного блоку. При його викладанні особливу увагу необхідно приділяти формуванню в студентів логіки біологічного мислення.

Курс “Анатомія центральної нервової системи” має великі можливості для розвитку в студентів прийомів логічного мислення: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення і систематизації. Виконання завдань з розвитку логічних операцій сприяє більш ефективному процесу засвоєння навчального матеріалу як у межах конкретного курсу, так і при вивченні інших дисциплін.

У процесі вивчення дисципліни “Фізіологія центральної нервової системи” велике значення повинно надаватися підвищенню пізнавальної активності студентів, формуванню самостійності розумової діяльності (тобто вмінню аналізувати отриману інформацію, виявляти до неї вибіркоче ставлення), розвитку творчих здібностей і формуванню основ професійного мислення у студентів.

На заключному етапі, при вивченні дисципліни “Фізіологія вищої нервової діяльності і сенсорних систем”, зміст і методи повинні бути зорієнтованими, у першу чергу, на подальше формування і розвиток професійного мислення.

Оскільки розвиток інтелектуальної і мотиваційної сфер особистості студентів, а також засвоєння ними матеріалу, який вивчається, і застосування теоретичних знань на практиці можливі тільки в результаті навчальної діяльності, яка включає різні пізнавальні дії, побудова методики навчання в рамках дисциплін біологічного блоку повинна здійснюватися на основі дієвого компонента особистісно-дієвого підходу.

Організація навчальної діяльності студентів повинна здійснюватися з використанням холистичного і контекстного підходів у взаємозв’язку.

Холистичний підхід полягає в поєднанні “правопівкульної” і “лівопівкульної” стратегій навчання, тобто гармонійному застосуванні методів і методичних прийомів, які сприяють включенню у процес пізнання як лівої, так і правої півкуль головного мозку [7].

Відомо, що права і ліва півкулі мозку мають свої особливі функції, які визначають, зокрема, й індивідуальні особливості пізнання і творчості. Ті чи інші здібності можуть визначатися домінуванням однієї з півкуль. Так, вважається, що студенти з домінуючим лівопівкульним типом пізнавальної діяльності більш сильні в теорії, а з правопівкульним – у здійсненні практичних дій [7]. З огляду на це в плані підготовки практичних психологів поряд з “лівопівкульною” стратегією навчання важливо застосовувати методи і методичні прийоми, які сприяють включенню у процесі пізнання правої півкулі головного мозку. Крім того, використання у процесі навчання можливостей правої і лівої півкуль створює нормальний фізіологічний баланс у роботі головного мозку і сприяє зняттю нервово-психічного напруження у студентів, що особливо важливо в період їх адаптації до навчальної діяльності у ВНЗ [8].

У зв’язку з вищевикладеним, у рамках вивчення біологічних дисциплін повинна використовуватися як “правопівкульна”, так і “лівопівкульна” стратегія навчання, проте провідна роль належить “правопівкульній” стратегії навчання, яка спрямована на розвиток у студентів дивергентного, творчого мислення, умінь застосовувати здобуті знання для вирішення конкретних практичних завдань. “Правопівкульна” стратегія навчання передбачає також збільшення частки групової роботи студентів. Тому ефективним є переважання індивідуальної форми роботи на семінарських і практичних заняттях при викладанні всіх дисциплін біологічного блоку. Ця форма роботи широко використовується у дидактичних іграх, при вирішенні завдань, при підготовці до семінарських занять. Групова робота дає змогу організувати діяльність спілкування студентів, що має велике значення для розвитку комунікативних умінь майбутніх спеціалістів-психологів.

Крім холистичного підходу, організація навчальної діяльності студентів у рамках дисциплін біологічного блоку повинна здійснюватися також і на основі контекстного підходу, який передбачає моделювання за допомогою всієї системи дидактичних форм і методів навчання предметного і спеціального змісту майбутньої професійної діяльності студентів, а засвоєння ними знань здійснюється у контексті вирішення майбутніх професійних ситуацій [2].

Отже, форми і методи організації навчальної діяльності студентів, розроблені на основі холистичного і контекстного підходів, умовно можна об'єднати у дві групи. До першої групи входять традиційні форми і методи навчання, основна мета яких полягає у забезпеченні засвоєння студентами загальнобіологічних, анатомічних і фізіологічних знань, наприклад:

1) вирішення навчальних завдань з метою найбільш повного засвоєння, закріплення, а також усвідомленого застосування студентами теоретичних знань (складання порівняльних і систематизуючих таблиць, логічних та узагальнюючих схем, виконання завдань на аналіз, синтез, класифікацію й узагальнення);

2) дидактичні ігри та ігрові прийоми, використання яких сприяє підвищенню пізнавальної активності студентів, розвитку їх творчих здібностей і вмінь, створенню позитивного емоційного настрою на заняттях;

3) поточні семінари, у ході яких обговорюється теоретичний матеріал, який викладено в лекції, а також виступи студентів з доповідями, підготовленими на основі вивчення наукової літератури (проведення поточних семінарів сприяє більш поглибленому вивченню і закріпленню лекційного матеріалу, формуванню в студентів умінь працювати з науковою літературою, викладати у стислій формі суть прочитаного, робити висновки);

4) узагальнюючі семінари проводяться на завершальному етапі біологічної підготовки студентів-психологів, при вивченні дисципліни “Фізіологія вищої нервової діяльності і сенсорних систем” (основна мета полягає в актуалізації й узагальненні знань студентів з біології, генетики, анатомії і фізіології, приведенні їх у цілісну систему);

5) лабораторні роботи, у ході виконання яких студенти знайомляться із сучасними методами дослідження психофізіологічних властивостей, які використовуються практичним психологом у школі, вчать проводити самодіагностику індивідуально-психофізіологічних особливостей, узагальнювати дані, які отримані з використанням різних методик, оформляти результати роботи.

Другу групу становлять так звані форми й методи контекстного навчання, основна мета яких – забезпечити включення отриманих студентами при вивченні біологічних дисциплін знань і вмінь у структуру їх майбутньої професійної діяльності в умовах освітнього закладу. До них належать:

– завдання з міжпредметним змістом, розв'язання яких дає змогу перевірити не тільки засвоєння студентами загальнобіологічних і анатомо-фізіологічних знань, а й уміння застосовувати ці знання для пояснення впливу фізіологічних особливостей дітей і підлітків на їх психологічну діяльність і поведінку;

– практичні завдання, які моделюють фрагменти будь-якого виду професійної діяльності психолога в умовах навчального закладу;

– міжпредметні семінари, у ході підготовки і проведення яких у студентів формуються певні базові біологічні знання, які будуть потрібні у ході подальшого вивчення конкретних психологічних дисциплін;

– інтегративні семінари проводяться в рамках курсу “Фізіологія вищої нервової діяльності і сенсорних систем” разом з викладачами психологічних дисциплін, які читають паралельно з цим курсом. Підготовка й участь у таких семінарах сприяє формуванню в студентів комплексного бачення питань, які обговорюються з позиції як біології та фізіології, так і психології, уміння виявляти дійсні зв'язки між двома галузями наукового знання.

Висновки. Таким чином, використання на заняттях як традиційних форм і методів навчання, так і форм і методів контекстного навчання забезпечує не тільки

ефективне засвоєння студентами власне біологічних, анатомічних і фізіологічних знань, а й включення цих знань у структуру їх майбутньої професійної діяльності в умовах освітнього закладу.

Література

1. Атанов Г.А. Деятельностный подход в обучении / Г.А. Атанов. – Донецк, 2001. – 180 с.
2. Вербицкий А.А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении / А.А. Вербицкий, Н.А. Бакшаева. – М., 2000. – 200 с.
3. Зимняя И.А. Личностно-деятельностный подход как основа организации образовательного процесса // Воспитать человека. – М., 2002. – С. 150–155.
4. Формирование системного мышления в обучении / под ред. З.А. Решетовой. – М., 2002. – 344 с.
5. Сухорукова Л.Н. Личностно ориентированное обучение биологии в старших классах / Л.Н. Сухорукова. – Ярославль, 1999. – 302 с.
6. Личностно-ориентированное обучение: теории и технологии / под ред. Н.Н. Никитиной. – Ульяновск, 1998. – 103 с.
7. Зеер С.Ф. Личностно ориентированное профессиональное образование / С.Ф. Зеер. – Екатеринбург, 1998. – 125 с.
8. Проблемы адаптации студентов к условиям вуза / под ред. Л.И. Рувинского. – М., 1980. – 143 с.

МАЛЬНЄВА О.В.

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Аналіз наукової літератури засвідчує, що поняття “педагог” розглядається авторами досить об’ємно: як професія; вид професійної діяльності; людина, що реалізується в професії як індивід; особистість, суб’єкт стосовно певної діяльності, самої себе, інших людей, індивідуальність.

Таке розуміння цього поняття дає змогу визначити поняття “образ педагога” як складне когнітивно-емоційне утворення у свідомості людини, що відображає суб’єктивні уявлення про педагога як професіонала в його багатоаспектній природі (як індивіда, особистості, суб’єкта професійної діяльності, індивідуальності). Це утворення має активне начало і виконує різноманітні функції в процесі розвитку професіонала (мотиваційну, ціннісно-цільову, прогностичну, контрольну-коригувальну, регуляторну).

Мета статті – розглянути сутнісні характеристики сучасного педагога.

Кожен образ педагога є індивідуальним і неповторним. Разом з тим будь-який образ містить свою “міру типового”, зумовлену особливостями конкретного історичного періоду. Так, Г. Єльшевська, досліджуючи проблеми портретного образу, зазначає, що “історія так або інакше впливає на образ. Насамперед, це розуміння особистості, героя, властиве конкретній культурі. “Фільтр” тимчасових уявлень ... може трансформувати зміст образу в бік виявлення загального й типового – так уявлення про окрему людину перетворюється на образ сучасника” [1, с. 32]. Інакше кажучи, образ педагога можна розглядати не тільки як суб’єктивне уявлення конкретної людини про педагога, а і як соціально-історичне явище, зумовлене світоглядними, соціальними ідеалами певної епохи.

Аналіз сучасних досліджень і нормативних документів у галузі освіти свідчить про те, що особливості сучасної ситуації розвитку освіти визначили нові вимоги до сучасного педагога. Сьогодні він має створювати в освітньому процесі ситуації розвитку особистості [2]; орієнтуватися на творчу взаємодію з іншими [3]; самостійно й творчо вирішувати професійні завдання, усвідомлювати особистісну